

УДК 911.3

Голуб Г.С.

РОЗСЕЛЕНСЬКІ ПЕРЕДУМОВИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дана стаття присвячена процесам розселенської життєдіяльності населення Волинської області. Висвітлено структуру та динаміку чисельності населення області, а також зроблено регіонально-типологічний аналіз розселенської життєдіяльності населення.

Ключові слова: розселення населення, територіальна організація життєдіяльності населення.

Данная статья посвящена процессам расселенческой жизнедеятельности населения Волынской области. Отражена структура и динамика численности населения области, а также сделан регионально-типологический анализ расселенческой жизнедеятельности населения.

Ключевые слова: расселение населения, территориальная организация жизнедеятельности населения.

This article is sanctified to the processes of vital functions of population of the Volyn area. A structure and dynamics of quantity of population of area are reflected, and also the regionally-typology analysis of vital functions of population is done.

Key words: population moving, vital functions of population.

Вступ. Постановка проблеми. Розробка стратегії і тактики комплексного соціально-економічного розвитку території пропонує вивчення динамічних, регіональних і структурних особливостей життєдіяльності територіальних спільностей людей. Економіко-географічне дослідження території дає значні масиви матеріалу для інформаційного забезпечення аналітичної роботи і господарсько-економічного планування. Оптимізація кількісних та якісних параметрів форм життєдіяльності потребує широкого комплексу заходів

демографічного, соціального і економічного характеру [6]. Це передусім заходи, спрямовані на повне задоволення всіх потреб населення, підвищення комплексності розвитку господарства, зменшення територіальних відмінностей в розвитку і розміщенні виробництва, соціальної інфраструктури та інше. Розробка конкретних мір для перелому несприятливих тенденцій в розвитку життєдіяльності населення повинна базуватися на вивченні закономірностей динаміки і структури всіх її форм [1]. Розселення населення слід розглядати як інтегральну частину територіальної структури господарства. Система розселення - частина великої регульованої системи виробництва і розселення. Виділити розселення в „чистому вигляді” зі складових частин територіальної структури господарської діяльності неможливо через взаємопроникнення розселення і територіальної організації виробництва. Розселення, що виникло на певній містоутворюючій функціональній базі, згодом стає важливим чинником територіальної організації виробництва [2, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теоретичні і методологічні засади геодемографії та життєдіяльності населення в нашій країні зробили відомі географи та економісти А.І. Доценко Ф.Д.Заставний, П.С.Коваленко, В.М.Кубійович, М.Д.Пістун, Ю.І.Пітюренко, В.М.Пересєкін, О.І.Степанів, А.В.Степаненко, К.О. Тащук, М.Ф.Тимчук, М.І.Фащевський, С.С.Фомін, О.І.Шаблій, Л.Т.Шевчук та ін. Водночас питання вивчення процесів розселення населення з позицій територіальної організації життєдіяльності населення регіону, зокрема Волинської області, недостатньо висвітлене та потребує поглибленого вивчення.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Метою нашої статті є висвітлення розселенських та геодемографічних процесів у Волинській області у тісному взаємозв'язку з кількісними та якісними характеристиками життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. У Волинській області розселенські процеси обумовлені структурою господарського комплексу. Для області характерна тенденція до зниження кількості населення при пришвидшеному рості міського і зниження сільського населення. Станом на 1 січня 2012 року (в порівнянні з 2000 р.) населення Волинської області скоротилось на 30 тис. осіб, або на 2,8 % і складає 1038,6 тис. осіб. З них в містах обласного підпорядкування (Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський) проживає 378 тис. осіб, а в 16 районах області – 660, 2 тис. осіб, з яких 75,7 % – жителі сільських населених пунктів. Найбільший район за чисельністю населення – Ківерцівський (63,9 тис. осіб), а найменший – Шацький (17, 1 тис. осіб) [7]. В останні роки намітилась тенденція до незначного зростання чисельності населення області, в основному за рахунок додатного природного приросту, оскільки сальдо міграції було незначним (табл. 1). На початок 2012 р. частка міського населення складала 51,8 % (по Україні – 68,8 %). Максимальне значення міського населення по районах (не беручи до уваги населення

міст обласного підпорядкування) відмічалось в Рожищенському районі (38,1 %), а мінімальне (8,6 %) у Володимир – Волинському. З 16 районів області 2 райони мали частку міського населення до 10 % , 4 – від 10 до 20 % , 5 – від 20 до 30 % і в 5 районів – від 30 до 40 % [7].

Табл. 1

*Динаміка чисельності населення Волинської області**

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011
Населення, тис.осіб всього	1067,7	1044,8	1038,0	1036,4	1036,2	1036,7	1037,1
<i>У віці:</i>							
Молодшому за працездатний;	221,0	214,0	206,3	205,8	202,7	198,4	194,3
працездатному	690,3	607,7	610,4	613,0	641,5	683,2	708,2
старшому за працездатний	156,7	223,5	222,9	218,2	220,6	155,7	133,2
Кількість народжених	11924	12756	13990	15301	15290	14848	14620
Народжуваність (на 1000 чол.)	11,2	12,2	13,5	14,8	14,8	14,3	14,1
Кількість померлих	14929	16012	15471	15594	14628	14362	13842
Смертність (на 1000 чол.)	14,0	15,4	14,9	15,0	14,1	13,9	13,3
Природний приріст (на 1000 чол.)	- 2,8	- 3,2	- 1,4	- 0,2	0,7	0,4	0,8

**розраховано за даними Волинського обласного управління статистики*

Ступінь заселеності території характеризується щільністю населення. В цілому по області на 2012 р. вона складала 51 особи на 1 км² (в середньому по Україні – 75, 6). Більше 70 % населення сконцентровано у центральних і південних районах області, де щільність сягає 75,4 особи/км², а північна частина Волинської області заселена рідше – 22,5 – 36 осіб/км². В тому числі до 30 осіб на 1 км² мають 8 районів (Володимир–Волинський, Ковельський, Любешівський, Любомльський, Маневицький, Старовижівський, Турійський, Шацький), від 30 до 40 осіб на км² мають 3 райони (Камінь–Каширський, Локачинський, Ратнівський), від 40 до 50 – теж 3 райони (Горохівський, Ківерцівський, Рожищенський), а понад 50 осіб/ км² – 2 райони – Іваничівський (50,7 осіб/ км²) та Луцький (62,7 осіб/ км²) (рис. 1). В 11 містах Волинської області проживає 436,9 тис. осіб (42,1 % всіх жителів області і 81, 0 % міського населення). Серед міст переважають малі міста, з 11 міст 8 мають населення до 50 тис. осіб. Міське населення розміщено дуже нерівномірно: в 10 містах проживає 43 % його чисельності, в той же час як майже 38 % (213,1 тис. осіб) населення сконцентровано в обласному центрі – Луцьку. Зростаюча концентрація населення в обласному центрі при незначному рості людності в інших містах свідчить про недостатній динамізм соціально-економічний розвиток останніх.

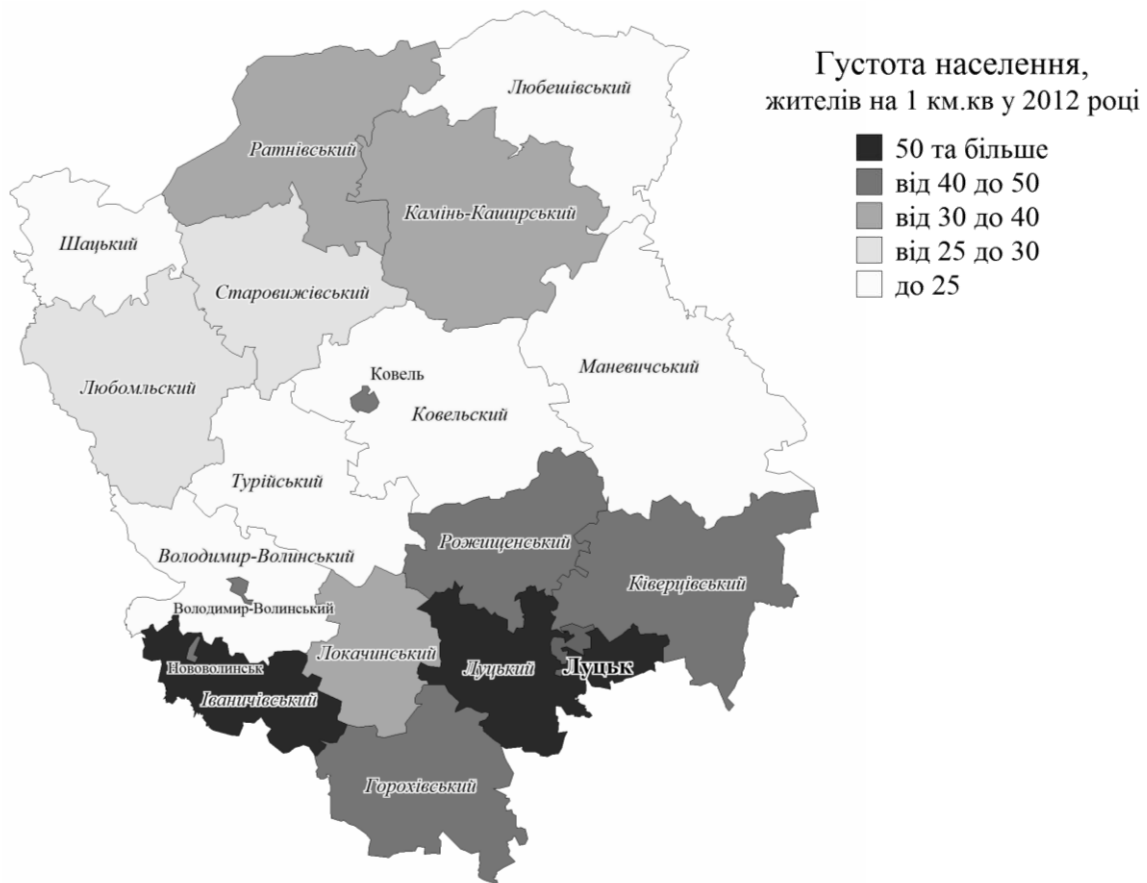


Рис. 1. Густота населення Волинської області по районах у 2012 р
(За даними Державного агентства статистики України)

Сільське населення Волині станом на січень 2012 року представлено 1054 сільськими населеними пунктами в яких проживає 499,5 тис. осіб. Число сільських населених пунктів в районах коливається від 30 у Шацькому районі до 91 поселення у Ковельському районі. Для сільського розселення області характерна висока щільність заселення. На початок 2012 року на 1000 км² приходилось 50 поселень. Середня відстань між сільськими поселеннями становить 3,9 км, що забезпечує реальну можливість їх взаємного розвитку. Серед сільських поселень Волинської області, основна частина населення яких зайнята сільським господарством, 33 % поєднують виробничі та адміністративні функції, тобто є центрами сільських рад, а 36 % із них поєднують виробничі і виробничо-адміністративні функції. Регіонально-типологічний аналіз розселенської життєдіяльності населення дозволяє констатувати визначені її особливості, які характерні для Волинської області. Вона може бути віднесеною до типу областей з моноцентричною структурою територіальної організації народного господарства і розселення. Її характерна особливість – слабкий розвиток сітки міжрайонних центрів, який негативно впливає на територіальну організацію галузей сфери послуг, формування інтенсивних маятникових трудових та культурно-побутових зв'язків між населеними пунктами і обласним центром. Одним із найважливіших елементів розселення населення є підсистема районних центрів, яка представляє

собою низинну ланкою територіального соціально-економічного устрою – адміністративний район. Особливо важлива роль районних центрів в системі сільського розселення з недостатньо розвинутою сіткою транспортних шляхів [3, 5]. Серед райцентрів представлені населені пункти різної людності, а тому їх районоутворююча роль досить різна. Якщо в Україні в цілому серед райцентрів середні, великі і надвеликі міста складають 13 %, а малі міста і смт відповідно 44 і 43 %, то у Волинській області це співвідношення наступне: 6, 57 і 37 %.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, аналіз розселенської життєдіяльності показав, що нерівномірність соціально-економічного розвитку міських і сільських населених пунктів справляє суттєвий вплив на розселенські процеси і не сприяє їх оптимізації. В той же час негативні тенденції в розвитку розселення ускладнюють можливості раціонального розміщення виробництва, слугують перепорою для ефективного функціонування всіх ланок господарського комплексу області. Перспективами є розроблення системи стратегічного планування території Волинської області та її регіонального розвитку, а також створення сприятливих умов життєдіяльності населення в усіх її проявах.

Використані джерела:

1. Гукалова І.В. Умови, спосіб, рівень та якість життя населення: співвідношення понять // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. географія, геологія. Дніпропетровськ, 2006. – Вип. 10. – С. 67–78.
2. Нагірна В.П. Територіальна структура господарства і розселення населення: ретроспектива і сучасні реалії // Укр. геогр. журнал. – 2009. – №1. – С. 36–41.
3. Руденко Л.Г., Гукалова І.В. Концепція збалансованості розвитку і якість життя населення // Укр. геогр. журнал. – 2005. – №2. – С. 44–50.
4. Топічів О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
5. Узунов В.Ф. Оцінка рівня і якості життя населення. Автореф. дис... к-та екон. наук. – Харків, 2004. – 20 с.
6. Фацевский Н.И., Палий Т.М., Немченко М.П., Старостенко А.Г. Территориальная организация жизнедеятельности населения. – К.: Наук. думка, 1992. – 136 с.
7. www.lutsk.ukrstat.gov.ua - Головне управління статистики у Волинській області.